

Sosiaali- ja terveysministeriölle (kuulemistilaisuus 22.10.2019)

Asia:**Lausunto perhevapaaudistusta valmistelevalle työryhmälle**

Sateenkaariperheet ry kiittää mahdollisuudesta tulla kuulluksi ja lausua sateenkaariperheiden kannalta tärkeästä uudistuksesta.

Yleistä

Vaikka perhevapaita koskevaa lainsäädäntöä luodessa tulee soviteltavaksi monta eri näkökulmaa, yhdessä näkökulmassa ei voi tehdä kompromisseja; lapsen edun näkökulmasta ei voida tinkiä. Perhevapaiden pitää turvata kaikkien lapsien oikeus kaikkien vanhempiensa hoivaan.

Tämä lausunto keskittyy sairausvakuutuslaissa säädelyihin vanhemmuuspäivärahoihin. Lausunnon antaminen perheiden moninaisuuden huomioimisesta on hankalaa, ennen kuin on jotain tietoja perusratkaisuista, joita järjestelmän uudistamisessa tehdään. Perhejärjestöillä tulee olla mahdollisuus lausua perusratkaisuvaihtoehtoista ennen kuin niitä lyödään lukkoon. On hyvin valitettavaa, että uudistusta valmistelevassa työryhmässä ei ole lainkaan perhe- ja lapsitoimijoiden edustusta.

Turhasta ja haitallisesta sukupuolituksesta kielenkäytössä luovuttava

Sairausvakuutuslain terminologia pitää muuttaa yleispäteväksi luopumalla etuuksien ja vapaiden sukupuolitetuista nimistä, esimerkiksi Ruotsin tapaan. Myös pykälissä ja hallituksen esityksessä käytettävään kieleen tulee kiinnittää huomioita. Sukupuolitun terminologian käyttö on sekä turhaa että haitallista, ja johtaa epäselvyyksiin ja syrjintään, eikä kohtelee vakuutettuja kunnioittavasti.

Sukupuolivähemmistöihin kuuluvien kohdalla turhaan ja haitallisesti sukupuolitettu lainsäädäntö tuottaa aina epäselvyyksiä ja jopa oikeuksien menetyksiä. Ei myöskään ole kunnioittavaa maksaa esimerkiksi ”isyyssrahaa” naisparin toiselle puolisolle nykyiseen tapaan. Synnyttäjälle varattavaa vanhempainvapaatakaan ei ole mitään tarvetta kutsua äitiysvapaaksi, koska sen tarkoituksena on mahdollistaa nimenomaan synnyttämisestä palautuminen. Kaikki äidit eivät synnytä, eivätkä kaikki synnyttäjät ole äitejä tai naisia.

- Etuuksien ja vapaiden nimet on muutettava yleispäteviksi
- Muutenkin luovuttava turhasta ja haitallisesta kielenkäytöstä, esimerkiksi puhumalla paremminkin ”vakuutetuista” tai ”vanhempainrahaan oikeutetuista” kuin ”äidistä ja isästä”
- Lainsäädännön perusratkaisujen teon jälkeen on vielä testattava, miten lainsäädäntö soveltuu sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen perhetilanteisiin

Sukupuolineutraali perhevapaita koskeva lainsäädäntö on järkevää, selkeää ja yksinkertaista. Siksi se onkin yleistymässä. Ruotsin lisäksi sukupuolineutraali järjestelmä on ainakin Espanjassa, Portugalissa, Ranskassa ja Luxembourgiissa

(<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&furtherPubs=yes&langId=en&pubId=8239>). Espanjassa etuudet on jaettu synnyttämiseen liittyvään vapaaseen ja lapsen hoivaan liittyvään vapaaseen. Ranskassa ja Luxembourgiissa ”isyyssvapaan” yhtä aikaa synnyttäjän kanssa

käytettävissä olevan osuuden sukupuolineutraaliksi on otettu osuvasti, ja hellyttävästikin, tervetulovapaa. Vapaa, joka on tarkoitettu lapsen tervetulleeksi toivottamiseen, pitää olla jokaisen lapsen tosiasiallisen vanhemman käytettävissä.

Vapaita voitava jakaa joustavasti useamman vanhemman perheissä Ruotsin mallin mukaisesti

Useissa sateenkaariperheissä lapsen hoivasta vastaa lapsen syntymästä lähtien kolme tai neljä vanhempaa. Myös joissakin uusperhetilanteissa ja polyamorisisissa perheissä lapsen hoivasta vastaa joskus kahta useampia tosiasiallisia vanhempia jo lapsen ollessa pieni.

- Perhevapaiden on oltava joustavasti jaettavissa lapsen kaikkien tosiasiallisten vanhempien kesken. Esimerkiksi Ruotsissa kolmen ja neljän vanhemman perheissä lapsen oikeudelliset vanhemmat voivat jakaa omaa vapaajaksoaan puolisoidensa kanssa. Vapaan tulee olla myös etävanhempien käytettävissä.

Perhevapaaudistuksen yhteydessä tavoitteena on kiintiöidä vapaita ”molemmille vanhemmille”. Tässä tulee kiinnittää erityistä huomiota kyseisen tavoitteen hetero- ja ydinperhenormatiivisuuteen. Keskustelussa kun helposti käy niin, että tavoitetta ajatellaan vain yhdessä asuvan, eri sukupuolta olevan parin vapaiden jakamista. Miten perhevapaiden jakaminen ”molemmille vanhemmille” tapahtuu esimerkiksi silloin kun lapsen äidillä on naispuolinen puoliso, mutta lapsella on myös olemassa oleva isä? Ketkä ovat tässä tapauksessa ne kaksi, joihin viitataan ”molemmilla vanhemmilla”? Entä miten vapaat jaetaan ”molemmille vanhemmille”, kun lapsen hoivasta vastaa miespari, jonka lapsen on kantanut heidän ystävänsä?

- Perhevapaiden perusratkaisua harkittaessa on pidettävä periaatteena vapaiden jakamista ”kaikille vanhemmille”!

Vapaiden joustavaan jakamiseen kaikkien tosiasiallisten vanhempien kesken vaikuttaa valittavista perusratkaisuista riippuen esimerkiksi etuuslajien määrittely ja etuuden määräytymisperuste (perustuuko oikeus oikeudelliseen vanhemmuuteen, synnyttämiseen, asumiseen, siviilisäätyyn, avosuhteeseen jne). Määräytymisperusteiden kanssa täytyy olla erityisen tarkkana, että samaa logiikkaa sovelletaan vastaavissa tilanteissa, eikä eri ihmisryhmille myönnetä etuuksia eri perusteilla. Joustavan jakamisen mahdollistavista tekijöistä on vaikea sanoa mitään tarkkaa ennen, kun perusratkaisut on tehty. Tästäkin syystä on hyvin valitettavaa, että perhejärjestöjä ei ole otettu mukaan uudistuksen valmisteluun. On erittäin tärkeää, että kansalaisyhteiskunnalle annetaan riittävästi mahdollisuuksia lausua uudistuksen eri vaiheissa.

- Perhevapaiden tulee olla joustavasti jaettavissa kaikkien tosiasiallisten vanhempien kesken. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että useamman vanhemman perheissä lapsella olisi tarvetta tai oikeutta olla kauempaa kotihoidossa kuin muilla lapsilla. Toisin sanoen, vaikka lapsen vapaita jakaisi useampi kuin kaksi vanhempaa, vapaiden kokonaispituus olisi sama kuin muillakin perheillä. Vanhempien yhtä aikaa käytettävänä oleva vapaajakso tulee kuitenkin olla kaikkien vanhempien käytettävissä seuraavassa esitetyin periaatein.

Isyysvapaata vastaava vapaa kaikille tosiasiallisille vanhemmille

Silloinkin kun lapsella on useampia tosiasiallisia vanhempia syntymästä lähtien, hänen tulee voida luoda kiintymyssuhde kuhunkin vanhempaansa. Nykyjärjestelmässä ”isyysvapaan” on tarkoitus palvella (myös) tätä tavoitetta kahden vanhemman perheissä. Isyysvapaata on mahdollista käyttää jonkin aikaa yhtä aikaa toisen vanhemman kanssa, yleensä lapsen ollessa vielä hyvin nuori. Tämä

mahdollistaa rauhallisen hetken lapseen tutustumiseen jo pian lapsen syntymän jälkeen. Nykyjärjestelmässä tämä jakso on 18 päivän mittainen.

- Olettaen, että uudessakin järjestelmässä tulee olemaan vastaava mahdollisuus olla yhtä aikaa kotona tutustumassa lapseen, pitää vastaava mahdollisuus olla käytettävissä kaikille tosiasiallisille vanhemmille. Nykyjärjestelmässä tämä vastaisi 18 päivän vapaata kaikille tosiasiallisille vanhemmille.

Lapsen kaikille tosiasiallisille vanhemmille tulee myöntää oikeus isyysvapaaseen (18pv) esimerkiksi siten, että lapsen molempien oikeudellisten vanhempien avio- tai avopuolisoilla on itsenäinen oikeus isyysvapaaseen (18pv). Aivan minimissään pitää myöntää oikeus isyysvapaaseen (18pv) miehelle, joka luovuttaa lapsen adoptoitavaksi, mutta jolle vahvistetaan yhteydenpito-oikeus lapseen adoption jälkeen uuden adoptiolain mahdollistamalla tavalla (avoin adoptio). Isyysvapaa tukee yhteydenpito-oikeuden toteutumista. Samoin isyysvapaa (18pv) tulee minimissään myöntää lapsen kaikille oikeudellisille huoltajille, vaikka heitä olisi äidin lisäksi useampi kuin yksi. Käytännössä lapsella on apilaperheissä ollut enintään kolme juridista huoltajaa.

Liittymäkohdat muuhun lainsäädäntöön

Hallitusohjelma sisältää kirjauksen vanhemmuuslain säätämisestä. Lain säätämisen yhteydessä tulee pohdittavaksi myös mahdollisuus vahvistaa apilaperheen lapselle kolme tai neljä oikeudellista vanhempaa (Alankomaiden mallin mukaisesti) ennen hedelmöitystä tehdyn sopimuksen perusteella. Vastaavasti translain uudistaminen tuo ajankohtaiseksi pohtia vanhemmuuden kirjaamista väestötietojärjestelmään vanhemmuutena, koska äiti/isä-erottelulle väestökirjanpidossa ei ole oikeudellista tarvetta. Molemmilla uudistuksilla olisi liittymäkohtansa perhevapaisiin. Perhevapaa-, translaki- ja vanhemmuuslakihankkeet olisikin syytä säätää yhtymäkohdat huomioiden. Perhevapaaudistus on joka tapauksessa tarpeen ja järkevää säätää niin, että se huomioi useamman vanhemman perheiden tarpeet, eikä se sisällä turhaa ja haitallista sukupuolittamista.

Lisätietoja antaa:

Juha Jämsä
toiminnanjohtaja
044 997 1956
juha.jamsa@sateenkaariperheet.fi

Sateenkaariperheet ry on vuonna 1997 perustettu lastensuojelu- ja perhejärjestö. Se toimii Suomen sateenkaariperheiden lasten ja vanhempien sekä perhettä suunnittelevien ja vanhemmuudesta kiinnostuneiden ihmisten kontaktifoorumina, vertaistuen tarjoajana, oikeuksien puolustajana, tiedonvälittäjänä ja edunvalvojana sekä perheiden kanssa työskentelevien ammattilaisten kouluttajana.

Sateenkaariperheet ry haluaa kiinnittää huomiota siihen, että erilaisten perheiden näkökulma tulee lähtökohtaisesti aina huomioida lainsäädäntötyössä, jotta uudistettavat käytännöt huomioivat kaikki lapset ja perheet. Perheiden monimuotoisuutta edustaa yksittäisten perhejärjestöjen lisäksi Monimuotoiset perheet -verkosto, jonka asiantuntemus on lainsäätäjän käytettävissä. www.monimuotoisetperheet.fi

